

- კიკნაძე 1989:** კიკნაძე ზ. *ბახტრიონის დასასრული*. „ბალავერი“ N1-6, 1989.
- კიკნაძე 1957:** კიკნაძე გრ. *ვაჟა-ფშაველას შემოქმედება*. თბილისი: 1957.
- მერჩულე 1987:** მერჩულე გ. „გრიგოლ ხანძთელის ცხოვრება“. *ქართული მწერლობა 30 ტომად*, ტ. 1. თბილისი: 1987.
- რობაქიძე 1987:** რობაქიძე გრ. ვაჟას „ენგადი“. „მნათობი“ N10, 1987.
- ჩოხელი 1989:** ჩოხელი გ. *ნადირობა ოზანოს მთაში*, „თევზის წერილები“. თბილისი: 1989.
- ჩხეიძე 2009:** ჩხეიძე ო. *ამალღება, წინასიტყვაობა*. თბილისი: 2009.
- ჩხეიძე 1989:** ჩხეიძე ო. *ჩემი სოფლის ეტიუდები*. თბილისი: 1989.
- ჩხენკელი 1989:** ჩხენკელი თ. *მშვენიერი მძლევაზ*. თბილისი: 1989.
- ყატაშვილი 1990:** ყატაშვილი ლ. *ოთარ ჩხეიძის სტილი*. „მნათობი“ N10, 1990.

Tamar Lomidze

Georgia, Tbilisi

Shota Rustaveli Institute of Georgian Literature

Semantics of the Concepts of “Life” and “Death” in Primitive Consciousness

According to the outstanding Russian scientist of the 20th century, O.M. Freudenberg primitive consciousness operated with “metaphors of life” and “metaphors of death”. Metaphors of life reflect the suggestive influence of one individual (or a group of individuals) on another through speech, while others reflect the reaction to such influence – “death”, that is, obedience or resistance. The study of the famous Russian paleoanthropologist B.F. Porshnev “On the Beginning of Human History” reconstructs a similar relationship at an earlier stage in history, between the ancestors of Homo sapiens, when human speech was formed. It was linguistic relations that formed those features of the worldview, which became the basis for the formation of metaphors of “death” and “life” later, in mythological thinking.

Key words: “Life” and “Death”, mythological.

თამარ ლომიძე

საქართველო, თბილისი

შოთა რუსთაველის სახელობის ქართული ლიტერატურის ინსტიტუტი

„სიცოცხლისა“ და „სიკვდილის“ კონცეპტთა სემანტიკა მითოლოგიასა და ფოლკლორში

აღიარებულია, რომ საკითხი ბინარიზმის, როგორც ადამიანის აზროვნების და მსოფლალქმის ძირითადი მახასიათებლის შესახებ სტრუქტურალიზმის მიერ იქნა დამუშავებული. ბინარული ოპოზიციები (ნ. ტრუმბეცკოის მიერ შემოტანილი ტერმინი) ლინგვისტიკაში გამოიკვლია ფერდინანდ დე სოსიურმა (სინტაგმატიკა – პარადიგმატიკა, ენა – მეტყველება, სინქრონია-დიაქრონია), ხოლო მათი როლი პირველყოფილი საზოგადოების აზროვნებასა და სტრუქტურაში საინტერესოდ განიხილა ფრანგული სტრუქტურალიზმის თვალსაჩინო წარმომადგენელმა კლოდ ლევი-სტროსმა (თუმცა, ვიაჩესლავ ივანოვის მითითებით, „ლევი-სტროსმა ეჭვი შეიტანა ვარაუდში, ერთი მხრივ, დუალური ორგანიზაციისა და, მეორე მხრივ, ადამიანის აზროვნებისთვის დამახასიათებელი ბინარულობის უნივერსალური პრინციპის ურთიერთკავშირის შესახებ, მიუხედავად იმისა, რომ ამ კავშირში ეჭვი არ ეპარებოდათ რომან იაკობსონს და მისი ბინარიზმის ბევრს სხვა მიმდევარს, და, ასევე – ეთნოლოგიის მსგავსი მიმართულების ისეთ წარმომადგენელს, როგორც იყო როდნეი ნიდჰემი, რომელიც რობერტ ჰოკარტის იდეებს ავითარებდა“ (ლევი-სტროსი 2001: 496).

დავაკვირდეთ პირველყოფილი აზროვნების სტრუქტურას. ამგვარი აზროვნება თავს იჩენს მითოლოგიასა და ფოლკლორში, რომლებიც, ჩვენთვის ყველაზე უფრო ხელსაყრელ მასალას წარმოადგენს. მითოლოგიისა და ფოლკლორის საინტერესო ანალიზი განახორციელა, თავის სამაგისტრო ნაშრომში „სიუჟეტისა და ჟანრის პოეტიკა“ მეოცე საუკუნის პირველი ნახევრის თვალსაჩინო რუსი მეცნიერმა, კულტურული მოტივებისა და ფორმების მკვლევარმა ო. მ. ფრეიდენბერგმა, რომელმაც პირველყოფილ აზროვნებას მეტაფორული უწოდა და ამგვარად დაახასიათა: „სუბიექტისა და ობიექტის, სულიერი და უსულო სამყაროს,

სიტყვისა და საქმის იგივეობრიობა განაპირობებს იმას, რომ პირველყოფილი საზოგადოების ცნობიერება ოპერირებს მხოლოდ განმეორებებით. იგივეობები და განმეორებანი ტოლობის ნიშანს სვამს გარე სამყაროში და, მეორე მხრივ, თვით საზოგადოებაში მიმდინარე მოვლენებს შორის“ (ფრეიდენბერგი 1997:52) . სწორედ ამიტომ – სხვადასხვაგვარ მოვლენათა იგივეობრიობის (ადამიანის ცნობიერებაში) გამო – უწოდებს ფრეიდენბერგი პირველყოფილ აზროვნებას „მეტაფორულს“.

„წარმოება, შრომის აქტები, ბიოლოგიური მომენტები – ყველაფერი ეს კოსმოგონიურადაა ინტერპრეტირებული და შესაბამისად მეორდება ქმედებაში (თუმცა, თვით კოსმოგონიის ცნება ჯერ არ არსებობს). ჭამა, სქესობრივი აქტი, სიკვდილი –სამი ამგვარი ბიოლოგიური მომენტია; მაგრამ არც ერთი მათგანი არაა რეალურად გაცნობიერებული, რადგან მათში არ შეინიშნება რეალისტური მსოფლგაგების წანამძღვრები“ (ფრეიდენბერგი 1997: 53).

ფრეიდენბერგის შეხედულებით, იმ მეტაფორათა საფუძველსა და ინვარიანტს, რომელთა მეშვეობითაც პირველყოფილი ცნობიერება წარმოიდგენს სამყაროს და რომლებიც კოსმოგონიურადაა ინტერპრეტირებული მითოლოგიასა და ფოლკლორში, წარმოადგენს „სიცოცხლის მეტაფორები“ და „სიკვდილის მეტაფორები“. მეცნიერი გამოყოფს, ასევე, „ჭამის“ მეტაფორებს, მაგრამ ადვილად შეიძლება მათი მიკუთვნება სიცოცხლის მეტაფორებისადმი. შედეგად, გვრჩება მეტაფორათა არა ტერნარული, არამედ ბინარული სტრუქტურა.

ამ მეტაფორათაგან ზოგიერთი მკაფიოდ ასახავს ერთი ინდივიდის ზემოქმედებას მეორეზე მეტყველებითი (ან არამეტყველებითი) საშუალებებით. ესაა „სიცოცხლე“. სხვანი კი ასახავენ ამგვარი ზემოქმედების საპასუხო რეაქციას – მორჩილებას ან წინააღმდეგობას. ესაა „სიკვდილი“. თუ მათ ყურადღებით დავაკვირდებით, წარმოგვიდგება სურათი ორი პარტნიორის (ინდივიდების ან ჯგუფების) სოციალური ურთიერთქმედებისა, რომელიც უწყვეტად ვითარდება ბინარული პრინციპით და რომლის დროს ერთ-ერთი პარტნიორი თავს ახვევს მეორეს რაიმე ქმედებას, მეორე კი პასუხობს მორჩილებით ან წინააღმდეგობით. მითოლოგიური აზროვნების დაახლოებით ამგვარივე სურათი

წარმოგვიდგება ჯეიმს ფრეზერის, ედვარდ ტაილორის და სხვა ეთნოლოგთა ნაშრომებში.

იმის საფუძველს, რომ ვიმსჯელოთ უწყვეტად განვითარებადი სოციალური ურთიერთქმედებების შესახებ, რომლებიც აისახა „სიცოცხლისა“ და „სიკვდილის“ მეტაფორებში, გვაძლევს სიკვდილისა და სიცოცხლის (ან, თუ გნებავთ, მყოფობისა და არმყოფობის) მეტაფორათა მრავალფეროვნება და ისიც, რომ შესაძლებელია მათი დალაგება (რაც ფრეიდეინბერგს არ განუხორციელებია. ამისთვის მას დასჭირდებოდა თავისი კონცეფციის ფარგლებიდან გასვლა და სხვა მეცნიერებათა სფეროში შექრა) ქრონოლოგიური თანმიმდევრობით. მაგალითად, მეტყველება, როგორც სიცოცხლის მეტაფორა, შეიძლებოდა გაჩენილიყო შედარებით გვიან, როდესაც სიცოცხლის სხვა მეტაფორები (მაგალითად, ნაყოფიერება, გამარჯვება და სხვ.) უკვე არსებობდა ადამიანთა ცნობიერებაში. თუმცა, ამგვარი განხილვის ზოგიერთი მაგალითი მის ნაშრომში მაინც გვხვდება, კერძოდ, ის საუბრობს (რაც ჩვენთვის ძალზე მნიშვნელოვანია) მეტყველებისა და ქმედების სემანტიკური იგივეობრიობის შესახებ (ფრეიდეინბერგი 1997: 112) და შენიშნავს: „თავდაპირველად ქმედების... სემანტიკური ვარიანტი შეიძლებოდა ყოფილიყო მიმეტური მეტყველება, რომელიც შედგებოდა ჟესტებისგან, მიმიკისგან და რიტმულ-ინტონაციური ხასიათის ცალკეული წამოძახილებისგან; მოგვიანებით ეს უკვე დანაწევრებული მეტყველებაა, რომელიც კვლავ ქმედითი აქტების სემანტიკურ პარალელად რჩება და რიტმულ საფუძველზე აიგება“ (ფრეიდეინბერგი 1997: 112).

დაისმის კითხვა, ადამიანთა ის ურთიერთობები, რომლებიც „სიცოცხლისა“ და „სიკვდილის“ მეტაფორებშია ასახული, მხოლოდ ჰომო საპიენსის ისტორიას ასახავს თუ უფრო ადრე წარმოიშვა? აქ უნდა აღვნიშნოთ, რომ ადამიანთა ისტორიის საწყისი ეტაპების თავისებურებებს, ჩვეულებრივ, ახასიათებენ მარტოდენ პირველყოფილი ადამიანების ჩვევების, მითებისა და რიტუალების, მსოფლადქმის ანალიზის მეშვეობით. მეცნიერები იშვიათად იკვლევენ იმ პერიოდს, რომელიც უშუალოდ წინ უძღოდა ადამიანთა ცივილიზაციის წარმოშობას და იზღუდებიან კულტურათა საწყისი სტადიების, ანუ იმ პერიოდის შესწავლით, რომლის

კვლევის საშუალებას იძლევა მითოლოგიური და ფოლკლორული მასალა.

ამჯერად ჩვენ გვინტერესებს, რამდენად მოემბნება ფრეიდენბერგის კონცეფციას კორელატი პალეოისტორიის შემსწავლელი მეცნიერებების მასალაში და ისიც, თუ კონკრეტულად როგორ ხორციელდებოდა ადამიანთა – და, შესაძლოა, ადამიანის წინაპრებს შორისაც – იმ ტიპის ურთიერთქმედებები, რომლებიც მოგვიანებით აისახა ფოკლორსა და მითოლოგიაში, ხოლო ფრეიდენბერგის კონცეფციაში „სიცოცხლისა“ და „სიკვდილის“ მეტაფორებად არის სახელდებული. ამასთან დაკავშირებით შეიძლება წამოიჭრას ისეთი პრობლემა, როგორცაა ადამიანთა ისტორიის დასაწყისი. ამ პერიოდის განხილვის გარეშე ვერ გავიგებთ, თუ როდის, როგორ და რატომ წარმოიშვა ცნობიერების გარკვეული ტიპი, რომელიც განვითარების გარკვეულ ეტაპზე შეიმუშავებს „სიცოცხლისა“ და „სიკვდილის“ მეტაფორებს და გააფორმებს მათ უკვე ერთგვარი მითოლოგიური ცნობიერების სახით.

ადამიანთა ისტორიის დასაწყისის, ანუ ანთროპოგენეზის პრობლემა ნოვატორულად განიხილა თავის უკანასკნელ ნაშრომში მეოცე საუკუნის თვალსაჩინო რუსმა ისტორიკოსმა, საფრანგეთის ისტორიისა და პალეოანთროპოლოგიის სპეციალისტმა ბორის პორშნევმა, რომელმაც ფიზიოლოგიური ბაზისი შეუქმნა პირველყოფილი კულტურის სემიოტიკურ კვლევებს. მისი ნაშრომი ითვლება ერთ-ერთ ყველაზე უფრო ორიგინალურ ნაშრომად პალეოანთროპოლოგიაში. ამ წიგნის შინაარსის მოკლედ გადმოცემა შეუძლებელია (ესაა მსჯელობებისა და დასკვნების უწყვეტი ჯაჭვი), მაგრამ ჩვენთვის მნიშვნელოვან გარკვეულ დებულებებს მაინც მოვიყვანთ.

პორშნევი მიუთითებს, რომ შეუძლებელია ვივარაუდოთ ცხოველისგან ადამიანის უშუალო წარმოშობა თანდათანობითი განვითარების გზით (როგორც ვარაუდობენ ევოლუციური თეორიის მომხრეები), რადგან ცხოველსა და ჰომო საპიენსს შორის განსხვავება ძალზე დიდია.

ამიტომ პორშნევი ვარაუდობს, რომ არსებობდა შუალედური რგოლი, ანუ ე.წ ტროგლოდიტიდები (კარლ ლინეის ტერმინი) – გამართულად მოსიარულე უმაღლესი პრიმატები (Homo erectus),

რომლებიც უკვე ცხოველები არ არიან, მაგრამ არც ადამიანები გახლავან.

ადამიანის წინაპართა პირველსაწყისი კომუნიკაციური ურთიერთობების მოდელის აგებისას პორშნევი იყენებს ნეიროფიზიოლოგიის, ფსიქოლოგიის, ბიოლოგიის და სხვა მეცნიერებათა მონაცემებს. თავისი წიგნის სპეციალურ თავებში ის ავითარებს, აკონკრეტებს და ამდიდრებს ლევ ვიგოტსკის კონცეფციას უმაღლესი ფსიქიკური ფუნქციების სოციალური წარმომავლობის შესახებ. პორშნევის ნაშრომი ადასტურებს, რომ გარკვეული ბინარული ტიპის სოციალურ დამოკიდებულებათა ინტერიორიზაციამ მართლაც განაპირობა უმაღლესი ფსიქიკური ფუნქციების განვითარება, შექმნა ადამიანის ფსიქიკა, ისეთი, როგორიც ის ამჟამად არის.

განახილველი კონცეფციის ავტორის მითითებით, „ამ წიგნის თემა მოიცავს მხოლოდ ადამიანს ისტორიის სტარტს, მაგრამ არა ისტორიის საწყის ეტაპს და არა სოციუმისა და ეთნოსის საწყის ფორმებს. არც უძველესი დუალური ორგანიზაცია, არც, ზოგადად, გვაროვნული წყობილება და მისი საფეხურები, არც ეკზოგამია და არც ამ ოჯახურ-საქორწინო დამოკიდებულებათა სხვა ასპექტები – არაფერი ეს არ წარმოადგენს თემას მოცემული ფილოსოფიურ-საბუნებისმეტყველო ტრაქტატისა, რომლის ამოცანა მხოლოდ ისაა, რომ შეძლებისდაგვარად უფრო მყარად, ვიდრე აქამდე ხდებოდა, დავდგათ ფეხი ზღურბლზე“ (პორშნევი 2006: 556).

ადამიანის ისტორიის „ზღურბლზე“ არსებული ბინარული სოციალური ურთიერთდამოკიდებულებები აქ გვინტერესებს მხოლოდ იმდენად, რამდენადაც სწორედ ამ პერიოდში ჩაისახა მეტყველება, მეტყველებითი ურთიერთობები, რომლებიც, პირველ რიგში, სოციალური ურთიერთობებია და, როგორც ჩანს, მოგვიანებით სწორედ მათ განაპირობეს მითოლოგიური ცნობიერების, ასევე – ადამიანის სპეციფიკური უმაღლესი ფსიქიკური ფუნქციების ჩამოყალიბება, შესაძლებელია, ასევე, მისი ტვინის გარკვეული სტრუქტურის წარმოშობაც. არ უნდა დაგვავიწყდეს ვიგოტსკის აზრიც იმის შესახებ, რომ „ყველა უმაღლესი ფსიქიკური ფუნქციები სოციალური რიგის ინტერიორიზებული ურთიერთმომართებებია, პიროვნების სოციალური სტრუქტურის საფუძველია“ (ვიგოტსკი 1983: 146) შევეცადოთ იმის წარმოდგენა, თუ როგორი იყო ეს ურთიერთობები.

გადავინაცვლოთ უძველეს წარსულში და წარმოვიდგინოთ როგორი უნდა ყოფილიყო მეტყველების წარმოშობის მექანიზმები – ბინარული ტიპის სოციალური დამოკიდებულებები. აქ უნდა გავითვალისწინოთ, რომ ძველად, მეტყველების განვითარების საწყის სტადიებზე, ისევე, როგორც ამჟამად, „ადამიანები ახდენდნენ ერთმანეთზე არა მარტო აზროვნებითა და გააზრებით განშუალებულ, არამედ უშუალოდ მაიძულებელ ან შემაკავებელ (განსაკუთრებით – შემაკავებელ) ზემოქმედებას მეტყველების მეშვეობით (პორშნევი 2006: 170).

გასათვალისწინებელია, რომ ვიგოტსკიმ თავისი შეხედულება მეტყველების ფუნქციების შესახებ შეიმუშავა მე-18-მე-19 საუკუნეების ცნობილი ფრანგი ფსიქოლოგის, პიერ ჟანეს შეხედულებებზე დაყრდნობით: „სიტყვა, ჟანეს მიხედვით, თავდაპირველად იყო ბრძანება სხვებისთვის... ჟანე ამბობს, რომ იმ ძალაუფლების მიღმა, რომელიც აქვს სიტყვას ფსიქიკურ ფუნქციებზე, დგას ლიდერისა და დაქვემდებარებულის რეალური ძალაუფლება; ფსიქიკური ფუნქციების ურთიერთდამოკიდებულება გენეტიკურად უნდა მივაკუთვნოთ ადამიანთა შორის რეალურ ურთიერთდამოკიდებულებებს; სიტყვის მეშვეობით სხვისი ქცევის რეგულირება თანდათან განაპირობებს თვით პიროვნების ვერბალიზებული ქცევის გამომუშავებას“ (ვიგოტსკი 1960: 192-194).

ერთი პარტნიორის (ინდივიდის ან ჯგუფის) მიერ მეორე პარტნიორზე (ინდივიდზე ან ჯგუფზე) ზემოქმედება ხორციელდებოდა იმ ფიზიოლოგიური მექანიზმის წყალობით, რომელიც ცნობილია სუგესტიის სახელწოდებით. სუგესტია – ესაა ფსიქოლოგიური (ვერბალური ან არავერბალური) ზემოქმედება ადამიანის ცნობიერებაზე, როდესაც ხდება ამა თუ იმ აზრის ან განწყობილების ჩაგონება მეორე ადამიანისადმი. „სუგესტიური ფუნქცია არ არის ჩამოყალიბებული მეორე სასიგნალო ფუნქცია, ის მიეკუთვნება მეორე სასიგნალო სისტემის დასაწყისს ან წინა პერიოდს. ზეჩაგონებადობა ზოგიერთი თანდაყოლილი ფსიქოპათიისას მოწმობს, რომ ის გარკვეულ ეტაპზე ან პოპულაციის გარკვეულ ნაწილში... ნორმას წარმოადგენდა“ (პორშნევი 2006: 500). ტროგლოდიტიდებს, პორშნევის აზრით, ჰიპერსუგესტიურობა ახასიათებდათ.

რაც შეეხება თანამედროვე ადამიანებს, აქ წმინდა სახით სუგესტია გვხვდება მხოლოდ პათოლოგიურ შემთხვევებში ან ჰიპნოზურ მდგომარეობაში, როდესაც ადამიანის ჩაგონებადობის ხარისხი ძალზე დიდია. ბუნებრივია, რომ მეტყველებამ შეინარჩუნა თავისი ფუნქციები, თუმცა სხვაგვარი ფორმებით, რომელთა დახასიათება ამჯერად ჩვენს ამოცანას არ წარმოადგენს.

პორშნევის თანახმად, ამ დამოკიდებულებების არსი შემდეგი იყო: ერთი ინდივიდი ან ინდივიდთა ჯგუფი ახორციელებს ინტერდიქციას, ანუ მეორე ინდივიდს ან ინდივიდთა ჯგუფს აიძულებს გარკვეული აქტის ჩადენას. ტროგლოდიტიდების სუგესტიურობა განაპირობებდა იმას, რომ ეს ბრძანებები აუცილებლად სრულდებოდა, ანუ ზემოქმედების ობიექტები აუცილებლად ემორჩილებოდნენ ბრძანებებს. ქმედითობის შესანარჩუნებლად სიგნალები თანდათან უნდა გართულებულიყო, ახალი, „გაუგებარი“ უნდა ყოფილიყო ზემოქმედების ობიექტისთვის. ამან თანდათან განაპირობა მოტორული აქტების შემდეგ დაუნაწევრებელი წამოძახილების – ბგერითი სიგნალების გამოყენება, მოგვიანებით კი მეტყველებითი ბგერების გამოყოფა თავდაპირველი დიფუზური წამოძახილებიდან. ალბათ, ყველაზე მძლავრი სტიმული ასეთ შემთხვევებში უნდა ყოფილიყო საკვებად ვარგისი ნადავლის ხელში ჩაგდება.

ბუნებრივია, სუგესტიურობა განაპირობებდა იმას, რომ მაიძულებელ მეტყველებით, ენობრივ ზემოქმედებას ლიდერის მხრივ, დაქვემდებარებული ინდივიდი დუმილით პასუხობდა (აქ შეიძლება გავიხსენოთ ჰიპნოლოგისა და პაციენტის კომუნიკაციური მოდელი, რომელიც თანამედროვე ჰიპნოზურ პრაქტიკებშია გავრცელებული. ჰიპნოლოგის ბრძანებებს პაციენტი ხმის ამოუღებლად პასუხობს). ისიც გავიხსენოთ, რომ, ფრეიდენბერგის მიხედვით, მეტყველება „სიცოცხლის“ მეტაფორაა, დუმილი კი – „სიკვდილისა“.

სიცოცხლისა და სიკვდილის, როგორც მეტყველებისა და დუმილის დაპირისპირება სხვა არაფერია, თუ არა გაგებისა და გაუგებლობის დაპირისპირება: „სიტყვიერ გამოცანას და მის გამოცნობას მოჰქონდა სიცოცხლე ან სიკვდილი (ფრეიდენბერგი 1997: 138). გამოცნობა ნიშნავდა პარტნიორის მოგერიებას, მასთან გათანაბრებას, „გაგებას“. ვერგამოცნობა, ვერგაგება, გაუგებლობა

ნიშნავს დამორჩილებას. შემთხვევითი არაა, რომ ცხოველი, როგორც „გაუგებელი“ არსება, რომელსაც მეტყველების უნარი არა აქვს, სიკვდილის მეტაფორაა. გაგებისა და გაუგებლობის დაპირისპირების ფესვები უნდა ვეძიოთ მეტყველების ჩამოყალიბების პერიოდში, როდესაც სამეტყველო ბგერების უბრალო წარმოქმაც კი ნიშნავდა „სიცოცხლეს“, მეტყველების უუნარობა კი – „სიკვდილს“.

დროთა განმავლობაში შესაძლებელი გახდა „სიცოცხლისა“ და „სიკვდილის“ ანუ მეტყველებისა და ერთგვარი ანტიმეტყველების შერწყმა. ამ მოვლენის ასახსნელად პორშნევს შემოაქვს „დიპლასტიის“ ცნება. მეცნიერი განმარტავს, რომ გარკვეულ ეტაპზე გამოიყენებდნენ შეწყვილებულ სიგნალებს (მაგალითად, სიტყვასა და საგანს), რომლებიც „გაუგებარი“ და, მაშასადამე, ქმედითი იყო სოციალური ურთიერთობების განვითარებია გარკვეულ ეტაპზე: „დიპლასტია – ესაა ნევროლოგიური, ფსიქოლოგიური, მხოლოდ ადამიანისთვის დამახასიათებელი ფენომენი ორი ელემენტის შეწყვილებისა, რომლებიც, იმავდროულად, აბსოლუტურად გამორიცხავენ ერთმანეთს. უმაღლესი ნერვული აქტივობის ფიზიოლოგიის ენაზე ესაა ორი ურთიერთსაპირისპირო ნერვული პროცესის, ესე იგი, აღზნებისა და შეკავების „შეჯახების“ გაჭიანურებული, სტაბილიზებული სიტუაცია“ (პორშნევი 2006: 450).

პირველყოფილ კოლექტივში მეტყველების დიპლასტიურობა მდგომარეობდა, პირველ ყოვლისა, მეტყველების მღერადობაში, ესე იგი, მეტყველებისა და მუსიკის ერთიანობაში. მეტყველების დიპლასტიურობის ეს ასპექტი არ იყო განხილული პორშნევის მიერ, მაგრამ ის ორგანულად „ჯდება“ მის კონცეფციაში. აქ შეიძლება, ასევე, გავხსენოთ პირველყოფილი სინკრეტული ქმედება, რომელიც აერთიანებდა მღერად მეტყველებას და მოტორულ აქტებს (ჟესტებს, სხეულის მოძრაობას).

ცნობილია, რომ ენა, მეტყველება, ხასიათდება ნიშნობრიობით. ამავე დროს ის „გასაგებია“. როდესაც მუსიკა ჩამოსცილდა მეტყველებას, და თავისი ნეიროფიზიოლოგიური ლოკუსიც მოძებნა (ესაა ადამიანის თავის ტვინის მარჯვენა ნახევარსფერო, მაშინ, როდესაც მეტყველება ლოკალიზებულია მარცხენა ნახევარსფეროში), მან დაუტოვა მეტყველებას, ენას ნიშნობრივი ფუნქცია. მუსიკა არ საჭიროებს „გასაგებობასაც“, ანუ სემიოტიკურ

გასაგებობას. სემიოტიკური თვალსაზრისით ის სწორედ რომ „გაუგებარია“, ანუ ახსნას არ ექვემდებარება (თუ საპროგრამო მუნიკას არ გავითვალისწინებთ).

ამგვარად, ბინარული ტიპის მეტაფორები, რომლებიც კლასიფიცირებულია ფრეიდენბერგის გამოკვლევაში, ასახავს ბინარული ტიპის სოციალურ ურთიერთობებს უფრო ადრეულ ეტაპზე, ადამიანის ისტორიის ზღურბლზე, როდესაც და რომელთა საფუძველზეც ჩამოყალიბდა ენა, მეტყველება. აქედან გამომდინარე, მოგვიანებით მითოლოგიის ჩამოყალიბება და მისი სტრუქტურა მნიშვნელოვანწილად განაპირობა ენამ. როგორც ვთქვით, სწორედ ენაში, მეტყველებაში ჩაისახა და სწორედ მისი დამახასიათებელია ის ფუნქციები, რომლებიც შემდგომში „სიკვდილისა“ და „სიცოცხლის“ მეტაფორათა ჩამოყალიბების საფუძველად იქცა.

დამოწმებანი:

ვიგოტსკი 1960: Выготский Л.С. *Развитие высших психических функций*. М.: 1960.

ვიგოტსკი 1983: Выготский Л.С. *История развития высших психических функций*. М.: 1983.

ლევ-სტროსი 1985: Леви-Стросс К. *Структурная антропология*. М.: 1985.

პორშნევი 2006: Поршнев Б. Ф. *О начале человеческой истории*. М.: 2006

ფრეიდენბერგი 1997: Фрейденберг О. М. *Поэтика сюжета и жанра*. М.: 1997.

Maia Nachkepia

Georgia, Tbilisi

Shota Rustaveli Institute of Georgian Literature

Mythological Allegory in the Drama of Skaltsian Jesuit

„Catherine, Queen of Georgians...“

In Baroque literature the polar confronting systems, such as Christianity and Antique Mythology, coexisted harmonically. Assimilation of myths occurred according to the aesthetics of that epoch – myth was an uncomprehensive source of a symbol and allegory. In 1701, in the town